

SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO ĮRODINĖJIMO PROCESĖ FORMŲ YPATUMAI LIETUVOS IR RUSIJOS TEISĖJE: KAI KURIE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Sigita Šimbelytė

Panevėžio kolegija, Lietuva

Anotacija. Šiame straipsnyje yra nagrinėjami Lietuvos specialių žinių taikymo baudžiamajame įrodinėjimo procese modelio probleminės sritys - privataus eksperto ir neteisminių ekspertizių vaidmuo ir reikšmė šiame procese, ši klausimą lyginant su Rusijos teisinės sistemos patirtimi šioje srityje. Atlikto tyrimo rezultatai parodė esminį poreikį keisti esamą specialių žinių taikymo baudžiamajame įrodinėjimo procese modelį tiek Lietuvoje, tiek ir Rusijos teisinėje sistemoje, kadangi įstatymų leidėjas nepagrįstai nesuteikia šioms specialių žinių panaudojimo formos reikiamo svarumo įrodinėjimo procese,

Raktiniai žodžiai: specialios žinios; privatus ekspertas; neteisminės ekspertizės; baudžiamasis procesas; įrodinėjimo procesas.

ĮVADAS

Analizuojant šiuolaikinius mokslininkų darbus globalizacijos tema, nepriklausomai nuo metodologinio požiūrio ir mokyklos, daugelis autorių pripažįsta, kad globalizacija yra fundamentalus procesas, keičiantis pasaulio politikos, ekonomikos ir visuomenę struktūrą, taip pat pripažįstant realų ar nujaučiamą globalaus tarpusavio ryšio intensyvėjimą (Scholte, 2005, p. 85). Mokslininkų darbuose neretai globalizacijos procesai siejami su internacionalizacijos ir integracijos sąvokomis, pažymint, kad tai yra vieni iš daugelio globalizacijos aspektų (Dreher ir kt., 2008, p. 36). Tokiomis globalėjančio pasaulio sąlygomis nacionalinės teisinės sistemos neišvengiamai taip pat keičiasi, kas neretai turi teigiamos įtakos jų vystymuisi, kadangi tokių sistemų netobulumus padeda efektyviai pašalinti rėmimasis kitų šalių patirtimi. Šio straipsnio tyrimas, nukreiptas į Lietuvos specialių žinių taikymo baudžiamajame įrodinėjimo procese modelio probleminių sričių (privataus eksperto ir neteisminių ekspertizių apimtyje) analizę, tai lyginant su Rusijos teisinės sistemos patirtimi šioje srityje, padeda puikiai atskleisti, kaip globalizacija gali padėti efektyviai išspręsti nacionalinių teisinių sistemų problemas. Šio straipsnio nagrinėjamos temos aktualumą ir problema sudaro ir kiti veiksniai, kaip – oficiali Lietuvos statistika, kuri rodo ne tik per dvidešimtmetį pablogėjusius valstybės kriminogeninius rodiklius, bet ir sparčiai besikeičiančią nusikalstamumo Lietuvoje struktūrą, t.y. daromi vis sunkesni, labiau apgalvoti ir kvalifikuotesni nusikaltimai, jiems padaryti naudojamos naujausi mokslo ir technikos laimėjimai („Eurostat“ duomenys apie nusikalstamumą ir Informacinių technologijų ir ryšių departamento prie VRM pateikiama nusikalstamumo statistika). Tai verčia kritiškai vertinti pagrindines kovos su nusikalstamumu priemones, nedelsiant ieškoti tokių naujų problemų sprendimo būdų. Tokiomis sąlygomis efektyvia priemone laikytina specialių žinių panaudojimas baudžiamajame procese, tačiau nuolatos yra keliamas klausimas dėl tinkamo specialių žinių taikymo baudžiamajame įrodinėjimo procese modelio sureguliuavimo būtinybės. Juolab lieka tinkamai iki galo neįvertinta specialių žinių panaudojimo reformos, įvykusios 2003 m., kuomet Lietuvoje įsigaliojo šie pagrindiniai norminiai aktai, reglamentuojantys specialių žinių taikymą šiame procese, rezultatai, ar buvo pasiekti užsibrėžti tikslai. Galiausiai, teisės doktrinoje (tiek Lietuvoje, tiek ir Rusijoje) daugiausiai dėmesio yra skiriama plačiausiai praktikoje taikomoms ir teisinio reguliavimo besąlygiškai pripažintoms specialių žinių panaudojimo įrodinėjimo procese formoms, tačiau pakankamo mokslininkų dėmesio nesulaukia probleminiai šio baudžiamojo proceso teisės instituto klausimai - kitos aktualios specialių žinių panaudojimo formos, t.y. privačių ekspertų išvadų bei neteisminių ekspertizių reikšmė įrodinėjimo procese.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti Lietuvos specialių žinių taikymo baudžiamajame įrodinėjimo procese modelio problemines sritis (privataus eksperto ir neteisminių ekspertizių apimtyje), jas lyginant su Rusijos teisinės sistemos patirtimi šioje srityje.

Siekiant išsiskirti tikslo, šiame darbe numatoma spręsti šiuos **uždavinius**:

1) išanalizuoti privatus eksperto vaidmenį baudžiamajame įrodinėjimo procese reguliavimo ypatumus Lietuvos teisinėje sistemoje;

2) atskleisti privatus eksperto vaidmens baudžiamajame įrodinėjimo procese reguliavimo ypatumus Rusijos teisinėje sistemoje, ją lyginant su situacija Lietuvos teisėje.

3) išnagrinėti neteisminių ekspertizių reikšmę baudžiamajame įrodinėjimo procese minėtų abiejų valstybių teisinėse sistemose, siekiant įvertinti jų vaidmenį šiuose procesuose.

Tyrimo metodai: Tyrimas atliktas, taikant sintezės, lyginamąjį teisinį, sisteminės analizės, kalbotyros, istorinį, loginį, teisinių dokumentų analizės metodus.

Straipsnyje naudojamos santrumpos: LR BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas; LR TEĮ – Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas; RF BPK – Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas.

PRIVATAUS EKSPERTO VIETA IR REIKŠMĖ ĮRODINĖJIMO PROCESĖ

Klausimas dėl galimybės gynėjui suteikti teisę atlikti savo iniciatyva ekspertinį tyrimą ikiteisminėse stadijose kildavo, svarstant visus tris RF BPK projektus. Kai kurie autoriai, mano, jog šio instituto įvedimas į RF BPK, pasinaudojant advokato teisinį statusą reguliuojančiomis nuostatomis, jam suteikiant teisę ir net pareigą teismui pateikti „gynybinę ekspertinę išvadą“ ir viešai paskelbti teismo tyrimo pradžioje lygiavertį kaltinamajai ekspertinei išvadai, kas galiausiai suteiktų baudžiamajam procesui realaus rungtyniškumo (Кушниренко, 2012, p. 342). Rusijos teisėje doktrinoje autorių atkreipiamas dėmesys į tai, kad atliktas advokatų apklausos tyrimas parodė, kad vos 10 procentų visų gynybos pateiktų skundų, tame tarpe ir skundų dėl nepagrįstų ikiteisminio tyrimo subjektų veiklos specialių žinių panaudojimo klausimas yra patenkinami, nes teismai neretai sprendimus dėl tokių skundų priima gan formaliai (Меринов, 2006, p. 36). O tai yra ypatingai svarbi problema specialių žinių panaudojimo kontekste, nes visas gautų skundų dėl specialių žinių panaudojimo netinkamumo įrodinėjimo procese nagrinėjimo procesas užtrunka, todėl ekspertinio tyrimo objektai gali prarasti savo esmingas diagnostinius ir identifikacinius bruožus, kurių pagrindu dėl galimos ekspertinės klaidos arba neteisingos eksperto išvados vertinimo pakartotinės ekspertizės metu galima priėti prieštaringų galutinių išvadų, galinčių pakeisti baudžiamosios bylos baigtį. Л. В. Лазарева (2009, p. 45) pažymi, kad ekspertizė, atlikta ikiteisminio tyrimo metu, dažnai dėl grynai techninių priežasčių negali būti atlikta teismo nagrinėjimo metu (pavyzdžiui, dėl lavono įrimo, daiktinio įrodymo sunaikinimo pačiu jo tyrimo aktu ir pan.), todėl tokiais atvejais ekspertizė įgauna išskirtinę reikšmę ir kelia realią grėsmę kaltinamojo interesams. Kaip išeitis iš susidariusios situacijos, tame tarpe ir ekspertizės kokybės gerinimo linkme, siūloma sustiprinti baudžiamojo proceso šalių rungtyniškumo principą, įtvirtinant pačių ekspertizių pateiktų duomenų rungtyniškumą iš kaltinimo pusės ir gynybos pusės“ (Российская, 2006, p. 49).

Vis dėl to, teisės doktrinoje yra priešingą poziciją palaikančių autorių, kurių nuomone netikslinga suteikti gynybai ikiteisminio tyrimo etape teisę atlikti „paralelinį tyrimą“, savarankiškai rinkti įrodymus, tame tarpe daiktinius, skirti teismo ekspertizę dėl jų, nes faktinis advokato statusas gerokai skiriasi nuo valstybės kaltinimą palaikančios proceso šalies tuo, t. y. advokatas yra materialiai suinteresuotas asmuo dėl kaltinamojo išteisinimo ar įtariamojo išteisinimo, kuris neretai pasirenka gynybos metodus ir būdus, kurie nukreipti į tam tikrųjų bylos aplinkybių išskaidymą ar net nuslėpimą (Володина, 2006, p. 147). Gynyboje aktyviai veikiantys advokatai tokiais savo veiksmais gali turėti realią neigiamą įtaką ikiteisminiam procesui, t. y. ne tik sudarant kliūtis ikiteisminio tyrimo pareigūnams, siekiantiems nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, bet ir kelia nuogąstavimų ta aplinkybę, jog ikiteisminis tyrimas gali tapti perdėta ištemtas suinteresuotų proceso dalyvių atliekamų ekspertizių visumos procesas, kas gerokai užvilktų ikiteisminio tyrimo proceso terminus (Аверьянова, 2006, p. 98) Taip pat autoriai pažymi, kad daugelis teismo ekspertizės objektų reikalauja ypatingo procesinio režimo, į kurį įeina kokybės kontrolė, taisyklės dėl įrodymų šaltinio galimo sugadinimo, kuriuos gali atlikti specialių žinių turintys asmenys tyrimo metu, taip pat tai, jog kai kuriais atvejais teismo ekspertizė susieta su baudžiamojo proceso dalyvių prievarta, ko pasekoje negali būti kalbama apie privačių ekspertų atsiradimą įrodinėjimo procese. Todėl kai kurių mokslininkų, siekiant efektyvinti gynybą specialių žinių panaudojimo ikiteisminiame tyrime, siūloma praktikoje kilusias problemas spręsti ne tokiais radikaliais sprendimais, bet paprasčiausiai pakaktų visiškai eliminuoti nepagrįstą ikiteisminio tyrimo subjektų (tyrėjo, prokuroro) atsisakymą patenkinti gynybos prašymus dėl ekspertizės paskyrimo, pakartotinės ekspertizės ar papildomos ekspertizės atlikimo (Копылов и др., 2004, p. 69).

Taigi, kol Rusijos teisės doktrinoje vyksta intensyvūs debatai dėl tikslingumo „įteisinti“ privačius ekspertus, pakoregavus ir nukreipus teisinį reguliavimą į šios specialių žinių panaudojimo formos ir šių subjektų atliktų tyrimo rezultatų įrodomosios vertės lygiavertį pripažinimą kaip ir kitų specialių žinių formų - į įrodinėjimo proceso reguliavimą įvedant privataus eksperto institutą, Lietuvos teisinėje sistemoje jau yra žengti pirmieji žingsniai šiuo klausimu, nors ir kritikuotinas įstatymų leidėjas dėl ryžtingumo stokos, ko

pasekoje praktikoje kyla kitų problemų. Įsigaliojus LR TEĮ, nuo 2002 m. pirmą kartą teisės aktuose įtvirtinta privataus teismo eksperto sąvoka, šio įstatymo 17 straipsnyje numatant, kad privatūs teismo ekspertai yra asmenys, turintys teismo eksperto kvalifikaciją, įrašyti į teismo ekspertų sąrašą, bet nedirbantys teismo ekspertizės įstaigoje. Taip pat nustatyta, kad privatūs teismo ekspertai gali steigti juridinius asmenis, kurių steigimą ir veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai. Taigi, pagal šį nustatytą teisinį reguliavimą, yra du pagrindiniai požymiai, kuriais privatūs teismo ekspertai skiriasi nuo valstybinių teismo ekspertų.

Vis dėl to, praktikoje požiūris į privačius ekspertus vis dar yra gana skeptiškas. Toks požiūris grindžiamas ne vien tik privačių ekspertų profesionalumo savo ekspertinėje veikloje stygiumi dėl mažo atliktų ekspertizė skaičiaus (Burda, Juškevičiūtė, 2006), bet ir iškyla poreikis užtikrinti specialių žinių turinčio asmens procesinį objektyvumą, atliekant jam pavestas funkcijas (Juškevičiūtė, Kriščiūnas, 2005). O šiuo atveju ši problema tampa dar sudėtingesnė, nes dauguma privačių ekspertų yra dar labiau priklausomi nuo savo užsakovų, kurie sumoka už jų atlikus specialių žinių reikalaujančius tyrimus ir to pagrindu išvadų pateikimą, ko pasekoje kyla rizika pažeisti LR BPK 87 straipsnyje ir LR TEĮ 13 straipsnyje įtvirtintas nuostatas, numatančias, kad ekspertai turi būti nepriklausomi ir savo išvadas teikti remdamiesi tik specialiomis žiniomis ir atliktų tyrimų rezultatais. Aišku, šiuo atveju galima būtų svarstyti apie tam tikrų saugiklių, susijusių su privačių ekspertų institucine kontrole, įvedimą, tačiau kaip bendrosios teisės tradicijos šalyse egzistuojančio specialių žinių panaudojimo modelio taikymo patirtis rodo, kad didelė specialių žinių įvairovė ir prieinamumas baudžiamojo proceso šalims, kurios rungimosi procese siekia tik savų tikslų, neįneša šiame procese reikiamo rezultato, nes proceso šalis ne tik imasi įvairių priemonių paveikti privačius ekspertus, bet mokslininkai stebi ir savaime egzistuojančius procesus, susijusius su glaudžiais eksperto ir proceso šalies ryšiais, kurie natūraliai įtakoja neobjektyvių ekspertinių išvadų formulavimą (Downes, 2006; Cheeseman, 2007; Gardner, Anderson; 2010, p. 124).

Vertinant pačių privačių ekspertų statusą, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vadovaujantis LR TEĮ nuostatomis, asmuo gali dirbti teismo eksperto darbą teismo ekspertizės įstaigoje tik tuo atveju jei yra įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Tas pats principas galioja ir privatiems ekspertams, kurie dirba privačiose įstaigose. Kiekvienas asmuo (būsimas expertas) norintis būti įrašytas į minėtą teismo ekspertų sąrašą privalo atitikti tuos pačius kriterijus, kurie yra keliami teismo ekspertams, dirbantiems valstybiniuose ekspertizės centruose, t. y. toks asmuo privalo turėti aukštąjį išsilavinimą, tinkantį pasirinktai eksperto specializacijai, išlaikyti teismo eksperto kvalifikacijos egzaminą, išlaikyti teisinių žinių egzaminą bei būti neteistiems. Ši procedūra paprastai siejama su eksperto kvalifikacija ir ar ji atitinka kitus būtinus reikalavimus patikrinimu, priesaikos arba iškilmingo pasižadėjimo davimu (Rinkevičius, 2001). Taigi, remiantis tokiu įstatyminiu reguliavimu, privatus expertas ir expertas, dirbantis ekspertizės įstaigoje, iš esmės tesiskiria darbo vietos aspektu, o ta aplinkybė, kad jo atliekamas tyrimas yra prieinamas platesniam ratui baudžiamojo proceso subjektų be atskiro teismo sprendimo, laikantis teisės aktų nustatytos formalios tvarkos, yra laikytinas teigiamu reiškiniu.

Vertinant teismų praktiką šiuo klausimu, galima teigti, kad joje taip pat galutinai susiformavo nuosekli pozicija dėl privačių ekspertų pateiktų išvadų vertinimo. Ankstesnėje teismų praktikoje teismai įvairiai elgdavosi su gynėjo ar kito proceso dalyvio prašymo pagrindu privataus eksperto atliktu tyrimu ir pateikta išvada, t. y. tokių dokumentų nepriimdavo nenurodydami jokių motyvų, kartais vertindavo kaip surašytus bylos baigtimi suinteresuoto asmens prašymu ir todėl jais negrįsdavo teismo išvadų, kartais priimdavo ir vertindavo kaip specialisto išvadą. Lietuvos kasacinis teismas šiuo klausimu tik 2007 metais baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgoje Nr. 27-1 žengė pirmą ryžtingą žingsnį, suvienodinanti teismų praktiką ir galutinai apibrėžiantį privataus eksperto tyrimo rezultatų vietą įrodinėjimo procese ir nurodė, kad „daiktų ar dokumentų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ar nagrinėti, tyrimas, kurį įtariamąjo, kaltinamojo, gynėjo ar kito proceso dalyvio (sutartiniais pagrindais) prašymu atliko privatus expertas ar kitas asmuo, turintis specialių žinių, nėra objektų tyrimas pagal LR BPK 205 straipsnį, todėl šių asmenų surašytas dokumentas nėra nei ekspertizės aktas pagal LR BPK 88 straipsnį, nei specialisto išvada pagal LR BPK 90 straipsnį. Pridėta prie bylos konsultacinė išvada tiriama ir vertinama kaip ir kiti dokumentai pagal LR BPK 290 straipsnį“. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėta sąvoka „konsultacinė išvada“ yra teismų praktikos kūrybos rezultatas ir jos nerasime įstatymine reguliavime, tačiau atsižvelgus į tai, kad privačių ekspertų, kurie į baudžiamąjį procesą gali būti įtraukti tik, kaip konsultantai, atliktų tyrimo rezultatai nelaikytini ekspertizės ar specialisto išvadomis, ši sąvoka tiksliau apibrėžia ir detaliau atskleidžia šio įrodymo ypatumus, todėl tokia sąvoka turėtų būti integruota į įstatyminį reguliavimą, kas leistų lengviau charakterizuoti šių įrodymų grupę.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo jurisprudencijoje taip pat aiškiai pasakyta dėl privačių ekspertų pateiktų išvadų priėmimo, griežtai nurodant, kad teismai, bet kokiu atveju privalo spręsti tokio pateikto

dokumento pridėjimo prie bylos klausimą, vadovaujantis LR BPK normomis, reglamentuojančiomis prašymų nagrinėjimą (LR BPK 238, 270, 292, 324 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2K-563/2004). Tokios aiškios pozicijos suformavimo šiuo klausimu poreikį sąlygojo tai, kad ankstesnėje teismų praktikoje nebuvo vienareikšmio sprendimo būdų, kai teismai susidurdavo su privačiai ekspertais, ir jie elgdavosi įvairiai, t.y. kartais tokių dokumentų nepriimdavo net nenurodydami jokių motyvų, kartais vertindavo kaip surašytus bylos baigtimi suinteresuoto asmens prašymu ir todėl jais negrįsdavo teismo išvadų, kartais priimdavo ir vertindavo kaip specialisto išvadą (Jurka ir kt., 2009, p. 114). Pritartina susiformavusiai praktikai, kai pateikta privataus eksperto parengta išvada privalo būti tirama ir vertinama, nors ir neturint pakankamai patikimo įrodymo statuso.

Nepaisant prieš tai išdėstytų privatiems ekspertams keliamų aukštų reikalavimų, nustatytų LR TEĮ 17 straipsnio 1 dalyje, analogiškų teismo ekspertams keliamiems reikalavimams, LR TEĮ 18 straipsnio 2 dalis nustato, kad sutartiniais pagrindais baudžiamojo proceso šalies pakviestas privatus teismo ekspertas nėra laikytinas teismo ekspertu, o šiuo pagrindu atliktų tyrimų rezultatai, užfiksuoti rašytiniame dokumente, neturi teismo ekspertizės akto statuso, įrodinėjimo procese šis subjektas veikia tik kaip konsultantas. Nors ekspertizės aktas nėra išskirtinis įrodymas ir jis neturi iš anksto nustatytos didesnės įrodomosios galios, o teismas savo sprendimą grindžia įrodymų visuma, tačiau reikia pripažinti, kad praktikoje ekspertizės aktas yra sietinas su didesniu patikimumo garantu dėl griežtos kokybės kontrolės sistemos ekspertinėse įstaigose, ko pasekoje tokių tyrimų rezultatų vertinimas yra daugiau formalus, mažiau kvestionuojant jo požymius (Kurapka ir kt., p. 87), ką patvirtina ir minėta įstatyminė nuostata, nesuteikianti privatiems ekspertų tyrimo rezultatams tokio procesinio statuso. Dėl to kritikuotina ne tik įstatymų leidėjo pozicija, bet ir teismų formuojama praktika dėl lėto progreso šiuo klausimu. Manytina, kad nepagrįstai yra varžomas baudžiamojo proceso šalių, o ypačingai gynėjo teisė pasinaudoti „patikimesne“ pagal nustatytą reguliavimą specialių žinių forma, kas suteiktų realias galimybes efektyviau realizuoti baudžiamojo proceso šalių rungtinėjimo principą. Be to, toks konsultanto statuso suteikimas kompetentingam ekspertui, kuris skiriasi nuo teismo eksperto tuo, kad dirba sutartiniais pagrindais, o praktikoje jo atlikti specialūs tyrimai dėl formos ir turinio patikimumo abejonių nekelia, nesuteikia patikimumo įrodinėjimo procese, todėl derėtų kelti klausimą bent jau dėl šios specialių žinių panaudojimo formos procesinės apibrėžties. Dėl to tiksliausia būtų keisti LR TEĮ 18 straipsnio nuostatą, apibrėžiančią privatų ekspertą, papildant ją nuostata, pripažįstančia privačiam teismo ekspertui teismo eksperto statusą, jei toks ekspertas atitinka visus reikalavimus, keliamus valstybinėse įstaigose dirbantiems teismo ekspertams, tyrimams, tokiu būdu sumažinant painiavą specialių žinių panaudojimo praktikoje.

Taigi, teisės praktikoje pripažįstama, kad šiuo metu gana aiškiai susiformavo diskriminaciniai šių įrodinėjimo subjektų aspektai, remiantis teismo ekspertizės rezultatų patikimumu ir pagrįstumu. LR TEĮ 20 straipsnyje yra nustatytos teismo ekspertizės įstaigos funkcijos, viena iš jų susijusi su įrodomųjų šaltinių pagrįstumu ir patikimumu, t. y. teismo ekspertizės įstaiga atlieka savo srities mokslinius tyrimus, rengia ir apibūdina ekspertinio tyrimo (kartu objektų tyrimų) metodikas ir pan. Iš tiesų, vertinant įstatyminių šių teisių santykių reguliavimą pats Lietuvos įstatymų leidėjas sudaro teisinę prielaidą šiam diskriminaciniam požiūriui formuotis, nes pagal minėto įstatymo 18 straipsnio 1 dalį, darytina prielaida, kad kai kuriais atvejais, privatus teismo ekspertas ir jo darbinė (objekto tyrimo proceso) aplinka nebus siejami su būsimų rezultatų pagrįstumu ir patikimumu, nes šiame įstatyme yra formaliai įtvirtintos nuostatos, jog tik teismo ar teisėjo kvietimu jam visiškai galios baudžiamojo proceso įstatymai.

Kita su privačiais ekspertais susijusi problema yra tai, kad minėto privataus eksperto įtraukimo į įrodinėjimo procesą dar ikiteisminėje stadijoje procedūros iniciatyvos teisė priklauso iš esmės nuo prokuroro valios, o tuo tarpu gynybai tiesiogiai kreipiantis į ekspertus, kyla nemažai problemų. Visų pirma, pažymėtina, kad siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnyje ir LR BPK 48 straipsnyje gynybos šaliai įtvirtintą teisę rinkti jai reikšmingus duomenis, proceso šalys (ne tik gynėjas, bet ir prokuroras pavedimo pagrindu), gali kreiptis į ekspertą sutartiniais pagrindais ar net į patį Lietuvos teismo ekspertizės centrą. Vis dėl to, čia kyla nemažai problemų, kas daro šį problemos sprendimo būdą mažai efektyvų. Visų pirma, tiek LR TEĮ 18 straipsnio 2 dalis, tiek Lietuvos teismo ekspertizės (tyrimo) Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. 1R-327, numato, jog gynybos šalies prašymu atliekami tyrimai ir užfiksuoti rašytiniame dokumente, neturi teismo ekspertizės akto statuso. Papildomai atkreiptinas dėmesys į tai, jog LR TEĮ 87 straipsnyje nustatyta, jog „atliekamos ekspertizės (tyrimai) yra nemokamos, išskyrus ekspertizės (tyrimus), atliekamas civilinio ir administracinio proceso tvarka ar pagal fizinių ir juridinių asmenų prašymus“. Kitaip tariant, gynyba, skirtingai negu kaltinimas, privalo sumokėti jos prašymu atliktų tyrimų

išlaidas. Taigi, yra ne tik apribojama įtariamojo, jo gynėjo galimybės tokiu būdu pasinaudoti specialiomis žiniomis, bet tai daro neigiamą įtaką tokių atliktų tyrimų vertinimui, nes jie neturi specialaus statuso.

Vis dėl to privačių ekspertų vaidmuo yra reikšminga rungimosi principo įgyvendinimo garantija baudžiamajame įrodinėjimo procese, nes neretai praktikoje pasitaiko tokių atvejų, kai prokuroras nepaiso kaltinamojo tvirtinimų, kad specialistas padarė neteisingą išvadą, todėl tokiais atvejais kaltinamojo gynėjas savo iniciatyva kreipiasi į privatų ekspertą ir jo pateiktą išvadą prašo pridėti prie bylos medžiagos (Винницкий, Мельник, 2009, p. 98). Kai byloje atsiranda dvi priešingos išvados, tenka skirti trečią tyrimą – ekspertizę. Taigi, privačių ekspertų pateiktos išvados tam tikrais klausimais, reikalaujančiais specialių žinių yra svarbus įrankius prieš prokuroro savivalę.

Taip pat Lietuvos teismų praktika stiprina joje įvardijamų konsultacinių išvadų svarbą įrodinėjimo procese, kasaciniam teismui konstatavus, kad teismai turi imtis priemonių išsiaiškinti priežastis ir pašalinti prieštaravimus tarp konsultacinės išvados ir specialisto išvados ar ekspertizės akto, t.y. šiuo atveju teismai neturėtų skubėti skirti ekspertizės, o iš pradžių panaudoti kitus LR BPK numatytus būdus nurodytiems prieštaravimams pašalinti – į teismo posėdį kviesti konsultacinę išvadą davusį asmenį ir specialisto išvadą davusį specialistą ar ekspertizę atlikusį ekspertą ir juos apklausti LR BPK 284 ir 285 straipsniuose nustatyta tvarka (išskyrus atvejus, kai tokie prieštaravimai gali būti pašalinti tik, skiriant naują ekspertizę (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2K-101/2009). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal teismų praktikoje šiuo klausimų taip pat pripažįstama, kad „nepakankamas prieštaravimų tarp konsultacinės išvados ir specialisto išvados ar ekspertizės akto priežasčių išsiaiškinimas, nepakankamas išsiaiškinimas, kurioje iš išvadų duomenys yra patikimesni, ir nepakankamas motyvavimas nuosprendyje ar nutartyje, kuria iš byloje esančių išvadų grindžiamos teismo išvados, pripažįstamas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu“ (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2K-641/2006). Taigi, privataus eksperto pateikti konsultacinė išvada taip pat yra pagrindas pakoreguoti turinčią tam tikrų trūkumų specialisto išvadą ar ekspertizės aktą, neperžengiant „pakankamo prieštaravimų“ kriterijaus.

Pažymėtina taip pat ir tai, kad privatūs teismo ekspertai yra ne tik baudžiamojo proceso šalių interesų užtikrinimo garantas, bet ir sudaro pagrindą efektyviam „patikimesnių“ specialių panaudojimui įrodinėjimo procese baudžiamos bylos nagrinėjimo metu. Vadovaujantis LR BPK 84 straipsnio 2 dalimi, privatiems ekspertams ekspertizė pavestina atlikti tais atvejais, kai ekspertizės įstaigoje nėra reikiamos specialybės ekspertų, galinčių atlikti ekspertizę, o jeigu reikiamos specialybės privačių ekspertų nėra, - asmeniui, neįtrauktam į ekspertų sąrašą, bet turinčiam reikiamų specialių žinių. Taigi, šiais atvejais privatus ekspertas atlieka teismo eksperto, kaip patikimiausios specialių žinių panaudojimo formos, vaidmenį, kas rodo net tik tai, kad privatūs ekspertais yra reikšmingi ir teisminei sistemai, siekiant nustatyti tiesą baudžiamojo byloje, bet ir tai, kad privatūs ekspertų atliekami tyrimai įstatymų leidėjo yra nepagrįstai tinkamai neįvertinti.

Galiausiai, Lietuvos teisės doktrinoje, atsižvelgiant į praktikoje vos stiprėjančio teismo eksperto vaidmenį įrodinėjimo procese, bei palankų mokslininkų požiūrį į šią naujovę, keliamas taip pat klausimas dėl veiksmingesnių privačių ekspertų veiklos kontrolės, siekiant užtikrinti ne tik privačių ekspertų atliekamų tyrimų kokybę, bet ir įnešti į šiuos teisinius santykius tam tikro aiškumo, nes kol kas įstatymų leidėjas šio klausimo visiškai nesprendžia. Dėl to siūloma įstatymų leidėjui ir kitiems kompetentingoms vykdomosios valdžios institucijoms, kaip Teisingumo ministerijai, atsakingai už ekspertų sąrašų sudarymą, įteisinti tokias privačių ekspertų kontrolės priemones, kaip eksperto etikos kodekso patvirtinimas ar vienodų visiems (tiek teismo, tiek ir privatiems ekspertams) akreditavimo ir ekspertinių metodų įteisinimo procedūrų taikymą (Juodkaitė-Granskienė, Malevski, 2011, p. 19). Juolab pažymėtina, kad šiuo metu privačių ekspertų veiklos jokie etikos reikalavimai nevaržo, kas priešinga valstybės ekspertinių įstaigų veiklai - jų veikloje galioja valstybės tarnautojo, statutinio pareigūno ir kituose vidaus dokumentuose aptarti etikos ir elgesio principai. Be to, savo elgesio katalogus yra paskelbusio ir tarptautinės ekspertines įstaigas jungiančios organizacijos, tokios kaip ENFSI (Europos teismo ekspertizės institucijų sąjunga), Europos teismo medikų asociacija ir kitos. Be to šiuo atveju galėtų būti taikytini ir kiti tokie efektyvūs šios problemos sprendimo būdai kaip – privačių ekspertų teisės aktuose aiškiai nustatyta pareiga kiekvieną kartą įrodyti, kad jų veikla yra akredituota ir taikomi ekspertinių tyrimų metodai įteisinti laikantis analogiškų valstybės ekspertinėms įstaigoms procedūrų. Mokslininkai siūlo kitą gana efektyvų šios problemos sprendimo būdą – numatyti galimybę leisti stabdyti privačių teismo ekspertų kvalifikaciją valstybės ekspertinės įstaigos iniciatyva, jei ji pastebi nekokybišką privačių teismo ekspertų veiklą savo kuruojamose srityse, t. y. tokios priemonės efektyvumas yra grindžiamas tuo, kad teismo ekspertinėse institucijose atliekant pakartotinius po privačių ekspertų tyrimus aiškiai galima įvertinti privačių ekspertų atlikto tyrimo ar suteiktos konsultacijos pagrįstumą bylos duomenimis, kokybę ir kitus elementus (Juodkaitė-Granskienė, 2011, p. 87). Dar vienas

gan originalus minėtos problemos sprendimo būdas galėtų būti Latvijos praktikos pavyzdys – ekspertų, dirbantiems tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose, kreditų sistema, kurios esmė – per tam tikrą ekspertinės veiklos periodą surinkti nustatytą Teisingumo ministro kreditų (balų) skaičių, kurį sudaro kriterijų, orientuotų į ekspertinės veiklos kokybę, įgyvendinimą, t.y. atliktų ekspertinių tyrimų skaičius, dalyvavimas konferencijose ir seminaruose, konsultacijos ir mokymai ir pan. (Juodkaitė-Granskienė, 2003, p. 69). Tokia priemonė galėtų būti taip pat efektyvi, siekiant ne tik palaikyti privačių ekspertizių kokybę, bet ir skatinti nuolatinį progresą teismo ekspertizės srityje.

NETEISMINIŲ EKSPERTIZIŲ REIKŠMĖ ĮRODINĖJIMO PROCESĖ

Kita specialių žinių panaudojimo baudžiamajame įrodinėjimo procese yra teisės doktrinoje įvardintos neteisminės ekspertizės, kurios apibrėžia kompetentingų vykdomosios valdžios institucijų, neturinčių teismo ekspertinių institucijų statuso, atliktus ekspertinius tyrimus. Vienu iš svarbiausių diskusiniu klausimu ypatingai Rusijos teisės doktrinoje yra tai, ar lygiavertės, kaip įrodinėjimo priemonė, yra neteisminė ir teisminė ekspertizės. Kai kurių mokslininkų manymu, esant byloje neteisminėi ekspertizei, nekeliančiai jokių abejonių dėl jos teisingumo, paskirti teisminę ekspertizę dėl tų pačių klausimų nėra jokios būtinybės (Томин, Поляков, 2014, p. 56). Е. Р. Российская ir Е.И. Галяшина (2010, p. 89) mano, yra gana perspektyvu baudžiamajame įrodinėjimo procese įtvirtinti neteisminę ekspertizę, kaip savarankišką įrodinėjimo priemonę su būtina asmens, kuris ją atliko, apklausa teismo posėdyje, nes dažnai praktikoje neteisminės ir teisminės ekspertizės yra atliekamos tų pačių žmonių arba organizacijų, tik pagal skirtingų šalių iniciatyvą, todėl praktiškai neteisminės ekspertizės, kurią teoriškai galima pripažinti įrodymu byloje, paprastai atitinka teismo ekspertizei keliamus reikalavimus. Kitų mokslininkų pažymima, kad nei įrodinėjimo teorija, nei praktikoje nėra jokių kliūčių pilnavertiškai panaudoti neteisminės ekspertizės aktą įrodinėjimo procese, tačiau klausimas dėl neteisminės ir teismo ekspertizės išvadų, kuriuose padarytos prieštaringos išvados tuo pačiu klausimu, konkurencijos yra gerokai problematiškesnis klausimas. Mokslininkų nurodoma, kad Rusijos Federacijos Aukščiausiojo teismo plenumas jau 1987 m. išaiškino, jog byloje esantys aktai, vadinami ekspertize, nors ir gauti pagal ikiteisminio tyrimo organų paklausimą, tačiau teismas negali jų vertinti kaip eksperto išvadas ir būti pagrindu atsisakyti atlikti teismo ekspertizę (Полешук, Саксин, Яровенко, 2007, p. 48). Todėl galima daryti išvadą dėl neteisminių ekspertizių aktų antraeiliskumo santykiuose su teisminėmis ekspertizėmis. Tačiau kaip kai kurie mokslininkai pažymi, šiuo atveju yra praleista viena labai svarbi detalė – jei neteisminė ekspertizė būtų įtvirtinta RF BPK kaip savarankiška įrodinėjimo priemonė, neteisminė ekspertizė taptų teismine, nes „teisminė ekspertizė yra tokia, kuri atliekama RF BPK nustatyta tvarka“ (RF BPK 49 straipsnio 5 dalis). Prie to, galiojančiame BPK principingai yra aprašyta kiekviena įrodinėjimo priemonė, paprastas jos paminėjimas nėra leidžiamas.

Nemažai neteisminių ekspertizių pavyzdžių galima rasti Lietuvos teisinėje sistemoje žinybinėje teisėkūroje. Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. I-14, 42 punkte numatyta galimybė ypatingos skubos tvarka tyrimai (ekspertizės) atliekami generalinio prokuroro, jo pavaduotojo, Generalinės prokuratūros departamento, skyriaus vyriausiojo prokuroro, jo pavaduotojo rašytiniu prašymu ikiteisminiuose tyrimuose, sukėlusiuose didelį atgarsį visuomenėje, o ekspertinių įstaigų teritoriniuose padaliniuose tyrimai (ekspertizės) ypatingos skubos tvarka gali būti atliekami ir apygardos vyriausiojo prokuroro ar jo pavaduotojo rašytiniu pavedimu. Nors tai yra rekomendacijos, tačiau jų 8 punkte numatyta imperatyvi laikomasi tvarka, skiriant ne tik užduotis specialistams, bet ir ekspertinius tyrimus. Vis dėlto pažymėtina, kad LR BPK 208-210 straipsniuose nustatyta ekspertizės skyrimo tvarka, pagal kurią ekspertizė skiriama tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios. Dėl to atlikti ekspertizės prokuroro pavedimu ar keisti tyrimų apimtį nėra pagrindo, kaip tai numatyta prieš tai minėtose rekomendacijose, kas prieštarauja baudžiamojo proceso įstatymui. Tokia baudžiamojo proceso nuostatų žinybinė teisėkūra, orientuota ne į siekį keisti įstatyminių reguliavimų, bet atitinkamus teisinius santykius sureguliuoti poįstatyminiais aktais, klaidingai bandoma suvienodinti eksperto ir specialisto vaidmenis baudžiamajame įrodinėjimo procese.

Kitas šiame kontekste privalomai aptartinas klausimas, yra susijęs su poįstatyminiuose aktuose numatyta ekspertine atitinkamų institucijų veikla, kaip antai:

- Statybos techninis reglamentas STR 1.06.03:2002 „Statinio projekto ir statinio ekspertizė“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 214, kuris nustato „statinio projekto ir statinio ekspertizės, kultūros paveldo statinio projekto ekspertizės atlikimo tvarką bei

projekto ekspertizės (bendrosios) vadovo, projekto ekspertizės dalies (dalinės ekspertizės) vadovo, statinio ekspertizės (bendrosios) vadovo, statinio dalies ekspertizės (dalinės ekspertizės) vadovo skyrimo (pasamdymo) tvarką ir šio reglamento nuostatas taikomas, atliekant ir branduolinės energetikos objekto statinio projekto ekspertizę“;

- Higieninės (visuomenės sveikatos saugos) ekspertizės atlikimo ir įteisinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. 108, kuri reglamentuoja „objektų tyrimą bei išvadų pateikimą pagal suteiktus įgaliojimus ir nustatytą metodiką, siekiant nustatyti, ar šie objektai atitinka visuomenės sveikatos priežiūros teisės norminių aktų reikalavimus ir kituose poįstatyminiuose teisės aktuose nustatytas kompetentingų institucijų ekspertiniai vertinimai turi būti aiškiai atriboti nuo teismo ekspertizės“ ir kiti poįstatyminiai aktai, kuriuose numatyta institucijų, nepriklausančių teisminės ekspertizės institucijų sistemai, ekspertinė veikla.

Remiantis tuo, kyla pagrįstas klausimas dėl tokių neteisminių ekspertizių vietos baudžiamajame įrodinėjimo procese. Kaip teisingai pažymėjo Rusijos mokslininkai, visais šiais atvejais neteisminės ir teisminės ekspertizės yra atliekamos tų pačių asmenų arba organizacijų, tik pagal skirtingų baudžiamojo proceso subjektų iniciatyvą, todėl realiai praktiškai neteisminės ekspertizės pirmuoju minėtu atveju visiškai atitinka teismo ekspertizei keliamus reikalavimus, o antruoju atveju specialūs tyrimai yra atliekami kompetentingų valstybės institucijų, dėl kurių kompetencijos ir patikimumo klausimas neturėtų kilti, nors ir nepriklausančių teismo ekspertizės institucijų sistemai. Dėl to, tikslinga būti kelti klausimą dėl nepagrįstai apribotos teisminių ekspertizių koncepcijos apibrėžties, svarstant dėl šios koncepcijos išplėtimo neteisminių ekspertizių srityje. Tačiau nei vienoje iš tirtų valstybių nėra iš esmės sprenžiamas šis klausimas įstatyminio reguliavimo lygmenyje, tai paliekant teisminei praktikai spręsti ir mokslinėms diskusijoms vystyti.

IŠVADOS

1. Kol Rusijos teisės doktrinoje dar tik plėtojamos diskusijos dėl privataus eksperto instituto įvedimo tikslingumo į baudžiamąjį procesą, Lietuvos teisinėje sistemoje jau yra žengti pirmieji žingsniai, pripažįstant privatų ekspertą ir jo tyrimo rezultatus baudžiamajame procese, nors kritikuotinas Lietuvos įstatymų leidėjas dėl ryžtingumo stokos, nesuteikiant šiai specialių žinių panaudojimo formai reikiamo svarumo įrodinėjimo procese, kaip teismo ekspertizės statusui.

2. Kritikuotinas ir praktikoje vyraujantis požiūris į privačius ekspertus, jam esant nepagrįstai skeptiškam, kadangi privačių ekspertų skirtumai nuo teismo eksperto tėra formalaus pobūdžio, juolab tokie subjektai, turintys specialių žinių, neretai būna reikalingi pačiai teisminei sistemai abiejuose tiriamuose valstybėse. Teisinėje praktikoje šio baudžiamojo proceso instituto pripažinimas būtų neįkainojamas, kadangi jis realiai padėtų užtikrinti efektyvų baudžiamojo proceso šalių rungimosi principą įgyvendinimą ikiteisminiame etape, specialių žinių panaudojimas baudžiamajame įrodinėjimo procese taptų lankstesnis ir efektyvesnis.

3. Kita specialių žinių panaudojimo baudžiamajame įrodinėjimo procese forma – neteisminės ekspertizės, reglamentuotos žinybinėje teisėkūroje, kuri daugiau pasireiškia administracinėje teisenoje, tačiau pagrįstai keliamas klausimas dėl jų reikšmės baudžiamojoje teisenoje ir nepagrįstai apribotos teisminių ekspertizių koncepcijos apibrėžties, svarstant klausimą dėl šios koncepcijos išplėtimo neteisminių ekspertizių srityje. Tai grindžiama tuo, kad šios ekspertizės yra atliekamos kompetentingų valstybės institucijų, dėl kurių kompetencijos ir patikimumo klausimas neturėtų kilti, nors jos ir nepriklauso teismo ekspertizės institucijų sistemai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Burda R.; Juškevičiūtė J. (2006). Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas // *Jurisprudencija*. Nr. 11(89).
2. Higieninės (visuomenės sveikatos saugos) ekspertizės atlikimo ir įteisinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. 108. Valstybės žinios, 1999, Nr. 25-721.
3. Informacinių technologijų ir komunikacijos departamento prie VRM nusikalstamumo statistika. [žiūrėta 2016-08-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=4&idAta=2&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10®ionas=0&id3=1##Atas>>.

4. Juodkaitė-Granskienė G. (2003). *Teismo ekspertizės išvadų formulavimas ir vertinimas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
5. Juodkaitė-Granskienė G.; Malevski H. (2011). *Teismo ekspertizės reglamentavimas: būklė ir perspektyvos. Kriminalistika: mokslas, studijos, praktika*. Mokslinių straipsnių rinkinys, III dalis. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
6. Juodkaitė-Granskienė G.; Malevski H.; Merkevičius R. (2011). *Teismo ekspertizės reglamentavimas – būklė ir perspektyvos. Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras.
7. Jurka R.; Ažubalytė R.; Gušauskienė M., Panomariovas A. (2009). *Baudžiamojo Proceso principai: metodinė mokomoji priemonė*. Vilnius: Eugrimas.
8. Juškevičiūtė J.; Kriščiūnas R. (2005). Ekspertizės akto analizės ir vertinimo ypatumai civilinėje teisenoje // *Jurisprudencija*. Nr. 66(58).
9. Kurapka V.E.; Matulienė S.; Bilevičiūtė E.; Juškevičiūtė J.; Dereškevičius E.; Kurapka K. (2012). *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 1 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga, Nr. 27-1.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-641/2006.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2004.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101/2009.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
15. Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4969.
16. Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. 1R-327. Vyriausybės žinios, 2003, Nr. 159.
17. Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. I-14. Valstybės žinios, 2011, Nr. 8-379.
18. Rinkevičius J. (2001). Teismo ekspertų nepriklausomumas // *Jurisprudencija*, Nr. 22(14).
19. Statybos techninis reglamentas STR 1.06.03:2002 „Statinio projekto ir statinio ekspertizė“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 214. Valstybės žinios, 2002, Nr. 55-2200.
20. Cheeseman E. (2007). Hot Tubbing: Concurrent Expert Evidence // *Barnews: Journal of New South Wales Association*. Vol. 54.
21. Downes H.G. (2006). Problems with Expert Evidence: Are Single or Court-Appointed Experts the Answer? // *Journal of Judicial Administration*. Vol. 15 (185).
22. Dreher A.; Gaston N.; Martens P. (2008). *Measuring Globalization: Gauging its Consequences*. New York: Springer.
23. Gardner T.J.; Anderson T.M. (2010). *Criminal evidence: principles and cases*. Belmont: Wadsworth: Cengage Learning.
24. Scholte J.A. (2005). *Globalization, a Critical Introduction*. Palgrave, Macmillan.
25. Eurostat“ duomenys apie nusikalstamumą. [žiūrėta 2016-08-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_statistics>.
26. Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas (Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации). Российская газета, 2001F, Nr. 249.
27. Аверьянова Т.В. (2006). *Судебная экспертиза: курс общей теории*. Москва: Норма.
28. Винницкий Л.В.; Мельник С.Л. (2009). *Экспертная инициатива в уголовном судопроизводстве*: монография. Москва: Экзамен.

29. Володина Л.М. (2006). *Проблемы уголовного процесса: закон, теория, практика*: монография. Москва: Издательская группа «Юрист».
30. Корухов Ю.Г.; Орлов Ю.К.; Орлова В.Ф. (2004). Комментарий к Федеральному закону «О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации». Москва: ТК Велби.
31. Кушниренко С.П. (2012). *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*. Санкт-Петербург: Издательский Дом СПбГУ.
32. Лазарева Л.В. (2009). *Специальные знания и их применение в доказывании по уголовному делу*: монография. Москва: Юрлитинформ.
33. Меринов Э.А. (2006). Основания признания заключения эксперта по уголовному делу недопустимым доказательством в стадии судебного разбирательства // *Эксперт-криминалист*, № 4. р. 35-39.
34. Полещук О.В., Саксин С.В., Яровенко В.В. (2007). *Теория и практика применения специальных знаний в современном уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ.
35. Российская Е.Р. (2006). Законодательство о судебной экспертизе и пути его. Совершенствования. *Lex Russica*, № 6.
36. Россинская Е.Р., Галяшина Е.И. (2010). *Настольная книга судьи: судебная экспертиза*. Москва: Проспект.
37. Томин В.Т., Поляков М.П. (2014). *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации - 7 изд.* Москва: Юрайт.

Summary

The Peculiarities of Forms of Special Knowledge Application in the Process of Giving Evidence in Lithuanian and Russian Law: Some Problematic Issues

This article analyses the problematic aspects related with the forms of special knowledge application in the criminal process of giving evidence in Lithuanian and Russian legal systems, that are not popular in such procedure as expert or specialist examinations in order to evaluate the possible limits of this legal institute of criminal procedure law. Moreover, the statistics data shows a tendency, that nowadays the crimes are more considered and qualified that use more advance technologies, so this makes examine the all measure used in fighting with this negative phenomena, including the special knowledge usage forms in criminal proceedings. So, the main purpose of this article is to reveal the private expert and non-judicial expert examination as some of problematic issues of the model of special knowledge application in Lithuania in the criminal process of giving evidence in comparison with the practice of Russian legal system. This illustrates the positive possible influence of globalisation processes on Russian and Lithuanian criminal procedure law, that can help to solve some important problems by using national legal regulation practice of each other countries. So, there is analysis of legal doctrine, legal regulation and case law of both of these countries set in order to identify existing situation, main specifics and problematic issues of the private expert and non-judicial expert examination in these national legal systems. This study has been carried out by using various research methods: a synthesis method, a comparative legal analysis, a system, linguistic, historical, logical analyses methods as well as a legal document analysis method. Moreover, a special attention has been paid to draw some possible solutions to existing problems of this legal institute of criminal procedure law by using national legal regulation practice of each other countries. The analysis of this article reveals the hot discussions between the scientists of different positions regarding the recognition of private expert institute in these national legal systems, i.e. despite the issues of such recognition (the establishment of necessary parallel investigation, the declining objectivity of private expert conclusions etc.), there are much more significant advantages on this question by providing a significant measure for to defence party in the criminal process of giving evidence or making the prosecution and defence parties more independent form each other and equal. The results of the analysis of this articles shows that Russian legislator is quite conservative in terms of recognition of private expert, because Russian legal acts do not provide special legal regulation for this subjects of criminal proceedings. Meanwhile in Lithuanian legal system, there are some important changes on this issue, because the law on forensic examination defines private expert in the same way as the official judicial expert, but with some differences related with his working place in non-state forensic examination institution and less formal relations with the clients in no accordance with the criminal proceedings regulation. Moreover, Lithuanian case law recognises private expert conclusions as evidence, requires to accept them and strengthens their position in process of giving evidence, but this evidence is defined as being only the consultative type conclusion. So, considering such formal type differences between this forms of special knowledge application and a positive influence of its recognition, Lithuanian legislator shall be criticised for its lack of determination as it does not provide this form of special knowledge application with the adequate validity as in case of judicial expert by forming some kind of discriminatory situation. Moreover, legal doctrine provides a waste variety of possible measures to eliminate negative consequences of private expert recognition by highlighting the establishment of ethical codes for private experts, the strict and direct control of private activity set to state forensic institution, providing a strict duty to ground their competence and used examination methods in criminal proceedings and etc. Finally, there is an objective need to extend an unreasonably limited scope of the concept

of forensic examinations in the field of non-judicial examinations that is regulated by departmental legislation, considering the fact that these examinations are carried out by competent public institutions. There are many cases of non-judicial examinations in Lithuanian legal regulation, which examination conclusions cannot be defined as being the judicial one, because of the formal basics – the non-adherence of legal procedure of appointing expert examination in criminal proceedings, or the execution of such examination by institution outside the scope of system of judicial examination institutions. However, the legislators of above-mentioned countries do not solve this issue in legal regulation.